

Turystyka na obszarach leśnych – możliwości, problemy i ograniczenia

Marian Pigan

ARTYKUŁY / ARTICLE

Streszczenie. Na terenie Lasów Państwowych jest obecnie 5 000 szlaków turystycznych o łącznej długości 65 768 km. Przygotowane z myślą o miłośnikach sportu i rekreacji pozwalają na aktywne korzystanie z uroków lasu. Najczęściej używane są szlaki piesze, które najpełniej pozwalają docenić piękno lasu. Uzupełnieniem licznych tras jest bogata oferta noclegowa. Turyści mogą korzystać zarówno z dużych ośrodków wypoczynkowych jak i bardziej kameralnych miejsc, tj. pokojów gościnnych czy kwater myśliwskich. Baza obiektów znajduje się na portalu „Czas w las”. Problematiczne kwestie związane z zainteresowaniem lasem użytkowników pojazdów quad, czy MotoCross są dyskutowane i wymagają podjęcia stanowczych działań zapobiegających łamaniu prawa.

Słowa kluczowe: udostępnianie lasu, turystyka na obszarach leśnych, Lasy Państwowe

Abstract. Tourism in forest areas, possibilities, problems and limitations. The State Forests National Holding runs over 5 000 trails with total length of 65 768 km. Prepared for the fans of sport and recreation permit the active use of the beauty of the forest. The most popular among the holidaymakers are walking paths which allow to appreciate the beauty of the forest fullest. Additionally of huge number of trails is a rich offer of accommodation. Tourist enjoy the large resorts and more intimate places such as guest room or hunting house. Database objects are available on the portal „Time to meet forest” (Czas w las). Problematic issues connected with interest of vehicle users such as: quad, motocross are discussed and needed to take definitive actions to prevent law-breaking.

Keywords: availability of forest, tourism in forest areas, State Forests

Wstęp

Las stanowi niewątpliwie atrakcyjny teren podatny na presję człowieka. Szczególnym dowodem na to są zbiorowiska leśne zlokalizowane w pobliżu dużych aglomeracji oraz te najbardziej atrakcyjne przyrodniczo. Przeciętny turysta wybierając las do celów turystycznych jest świadomy walorów klimatycznych, zdrowotnych, czy estetycznych terenów leśnych natomiast jego wiedza musi być uzupełniana o zasady związane z prawidłowym korzystaniem z obszarów leśnych (Ważyński 1997, Zajac et al. 2006). Podnoszenie świadomości społeczeństwa spoczywa na leśnikach, którzy przekazując informacje na temat zasad przebywania w lesie zapobiegają skutkom nadmiernej presji na te tereny.

Lasy stanowiące własność Skarbu Państwa, są udostępnione dla ludności na mocy Art. 26 ustawy o lasach z dnia 28 września 1991 r. Odbywa się tu zatem turystyka piesza, rowerowa, narciarska, a także warunkowo – turystyka konna, która dopuszczalna jest drogami leśnymi wyznaczonymi przez nadleśniczego.

Wobec obecnych zjawisk, takich jak: starzenie się społeczeństwa, zmiany w układzie ro-

dziny (w przewadze model 2+1) czy zwiększonych wymagań konsumenckich, Lasy Państwowe stają przed wieloma wyzwaniem przy jednoczesnych ograniczonych możliwościach udostępniania lasu. Powiązane są one z problemami, z którymi borykają się leśnicy. Niełatwym zadaniem jest bowiem pogodzenie funkcji turystycznej i prowadzenie gospodarki leśnej.

Ruch pojazdem silnikowym, zaprzęgowym i motorowerem dozwolony jest jedynie drogami publicznymi, natomiast drogami leśnymi dozwolony jest tylko wtedy, gdy są one oznakowane drogowskazami dopuszczającymi ruch po tych drogach (Art. 29 ust. 1 ustawy o lasach).

Stałym zakazem wstępu objęte są lasy stanowiące:

- 1) uprawy leśne do 4 m wysokości,
- 2) powierzchnie doświadczałne i drzewostany nasienne,
- 3) ostoje zwierząt,
- 4) źródłiska rzek i potoków,
- 5) obszary zagrożone erozją.

Ponadto okresowym zakazem wstępu objęte są lasy stanowiące własność Skarbu Państwa, gdy wystąpiło zniszczenie albo znaczne uszkodzenie drzewostanów lub degradacja runa leśnego, występuje duże zagrożenie pożarowe, wykonywane są zabiegi gospodarcze związane z hodowlą, ochroną lasu lub pozyskaniem drewna.

Istnieją jednak przypadki łamania prawa głównie przez grupy kilkuosobowe, rozjeżdżające szlaki turystyczne quadami, motocyklami cross, skuterami śnieżnymi i samochodami terenowymi. Trudność w złapaniu sprawcy potęguje brak obowiązku rejestracji i oznakowania pojazdów typu quad, a problemy z wykrywalnością sprawców zwiększa rozległość terenów leśnych i ograniczone siły straży leśnej. Za naruszenie obowiązujących zakazów grozi kara grzywny lub skierowanie sprawy do sądu. Próby poprawy sytuacji zostały przedstawione na sympozjum pt. „Offroad w zgodzie z naturą”. Wśród wniosków znalazła się propozycja stworzenia jasno brzmiących przepisów i procedur związanych z organizacją rajdów przeprawowych w zgodzie z naturą.

Las stwarza ogromne możliwości dla uprawiania turystyki, a jednocześnie musi sprostać wymaganiom tzw. „chłonności turystycznej”, czyli możliwości środowiska przyrodniczego do przyjęcia takiej liczby turystów, która zapewni optymalne warunki wypoczynku nie powodując tym samym zachwiania równowagi biocenotycznej w środowisku. Problem chłonności turystycznej szczególnie widoczny jest w pobliżu dużych aglomeracji.

Istotnym aspektem przy wyborze miejsca do uprawiania turystyki w lesie jest rodzaj drzewostanu. Najchętniej wybierany jest drzewostan dojrzały, bez warstwy podszytowo-podrostowej lub z jej niewielkim udziałem. Preferowana jest również niska roślinność runa. Najdogodniejszym drzewostanem dla celów rekreacji jest typ parkowy, otwarty. Miejsca najchętniej wybierane zależą od dostępności i poczucia bezpieczeństwa. Według badania OBOP z 2001 r., 37% ankietowanych wybrało „las nad brzegiem wody”.

Lasy Państwowe oferują turystom bogatą ofertę noclegową. Do dyspozycji pozostaje szeroki wachlarz możliwości poczynając od dużych ośrodków wypoczynkowych po kameralne domki myśliwskie i pokoje gościnne (łącznie około 4 tys. miejsc noclegowych). Dla mniej wymagających przygotowano miejsca w domkach campingowych oraz miejsca biwakowania (łącznie 497 szt.). Uzupełnieniem infrastruktury turystycznej są liczne parkingi leśne, miejsca postoju pojazdów oraz miejsca na ognisko (łącznie 3 334 tys. szt.)

Najbardziej rozpowszechnioną formą rekreacji w lesie jest spacerowanie. Warto zaznaczyć, że wypoczywający wybierają turystykę krótkookresową (weekendową i trzydniową). Aktualne dane mówią o 387 istniejących szlakach pieszych należących do Lasów Państwowych, w sumie o długości 2 207 km. Ponadto istnieje 320 szlaków pieszych nad którymi opiekę sprawują Lasy Państwowe wraz z PTTK oraz 303 szlaki zarządzane przez LP wspólnie z samorządami.

Lp.	RDLP	Piesze LP		Piesze PTTK		Piesze LP+ PTTK		Piesze LP+ samorzady		Rowerowe LP		Rowerowe PTTK		Rowerowe LP + PTTK		Rowerowe LP + samorzady		Konne	
		[szt.]	długość tras [km]	[szt.]	Długość tras [km]	[szt.]	Długość tras [km]	[szt.]	Długość tras [km]	[szt.]	Długość tras [km]	[szt.]	Długość tras [km]	[szt.]	Długość tras [km]	[szt.]	Długość tras [km]	[szt.]	Długość tras [km]
1	Białystok	44	506	113	1522	18	132	4	47	27	581	40	398	2	50	49	1294	17	440
2	Gdańsk	10	41	58	1330	2	16	8	48	39	403	30	728	0	0	27	532	61	793
3	Katowice	41	158	237	2181	65	744	24	136	15	106	49	422	10	36	211	1609	64	463
4	Kraków	6	32	151	1169	25	104	24	137	0	0	42	264	11	94	39	150	22	222
5	Krosno	35	181	74	1277	16	204	26	225	3	24	15	195	10	222	42	712	24	468
6	Lublin	34	150	57	1149	10	242	13	56	16	197	27	651	4	190	26	415	7	175
7	Łódź	17	105	53	584	13	263	3	57	6	37	25	659	3	90	24	434	32	748
8	Olsztyn	29	175	25	363	5	110	12	53	23	409	34	643	1	16	64	1078	25	349
9	Piła	10	44	45	647	14	181	8	94	38	667	17	359	19	311	43	608	43	487
10	Poznań	31	129	101	1805	33	525	29	284	24	306	68	2236	7	50	88	1593	57	942
11	Radom	3	13	77	745	12	127	2	7	2	31	53	589	4	23	25	273	6	90
12	Szczecin	5	21	65	869	11	332	24	288	20	353	40	622	28	524	57	984	42	536
13	Szczecinek	17	84	57	1096	3	23	16	85	11	150	49	863	15	309	49	801	15	205
14	Toruń	27	116	100	973	8	62	18	109	5	40	44	430	2	56	27	329	37	396
15	Warszawa	8	154	77	825	4	19	1	3	3	61	37	1081	0	0	16	133	20	170
16	Wrocław	29	123	178	3461	78	581	48	267	24	342	48	945	5	149	85	1103	22	412
17	Zielona Góra	41	176	44	440	3	80	43	490	1	9	23	203	22	67	37	459	34	409
	Razem	387	2207	1512	20435	320	3746	303	2383	257	3714	641	11287	143	2187	909	12505	528	7303

Sporządziła: Maria Rothert

Tab. 1. Szlaki turystyczne na terenie Lasów Państwowych (stan na 1 sierpnia 2011 r.)

Table 1. Tourist trails in the State Forests (current status: 1st August 2011)

W drugiej kolejności wypoczywający wybierają kolarstwo. W zarządzie Lasów Państwowych jest 257 ścieżek rowerowych o łącznej długości 3 714 km. Istnieją także 143 ścieżki rowerowe administrowane przez LP wspólnie z PTTK oraz 909 ścieżek zarządzanych przez LP wspólnie z samorządami. Jest ich obecnie 528 sztuk o łącznej długości 7 303 km. Problemem jest nierzadko nakładanie się szlaków rowerowych i konnych, co prowadzi do konfliktu użytkowników. Widoczne są również przypadki nieprzemysłanej organizacji zawodów kolarstwa górskiego. Przejawia się to np. w wytyczeniu trasy przez teren ostoi zwierzyny.

Często konflikt pojawia się, gdy rowerzyści korzystają z pieszych szlaków górskich, co prowadzi do ich znacznej degradacji.

Fot. 1. Negatywny przykład połączenia ścieżki rowerowej i szlaku konnego (fot. M. Rothert)
Photo 1. A negative example of combining a bicycle path and horse trail

Mówiąc o turystyce konnej należy wspomnieć, że nadleśnictwa wyznaczają i udostępniają szlaki konne (Chodkiewicz i Drabek 2009), ale organizatorem i podmiotem współodpowiedzialnym za ewentualne wypadki na trasie jest np. stadnina koni. Problemem związanym z organizacją szlaków konnych w terenie leśnym jest brak unormowań prawnych dotyczących wyposażenia szlaków w infrastrukturę techniczną. Pomocne mogą okazać się jednak wskaza-

nia do przygotowania szlaków oraz uwarunkowania prawne z nimi związane, które zostały opublikowane przez ORWLP w Bedoniu (2006).

Stosunkowo nową formą aktywności jest nordic walking. Dotychczas powstały 33 szlaki do uprawiania tego sportu o łącznej długości 270 km. Najwięcej bo aż 14 takich tras o łącznej długości 119 km wytyczonych zostało na terenie Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Szczecinie.

Ciekawe rozwiązanie prezentuje przygotowana przez Starostwo Powiatowe w Hajnówce i Polską Federację Nordic walking sieć tras Nordic Walking Park – Kraina Puszczy i Żubra. 7 tras o łącznej długości ok. 100 km, poprowadzono przez teren nadleśnictw Hajnówka i Białowieża. Trasy zawierają oznakowane tablice zgodne z ogólnoeuropejskimi standardami rekreacji Nordic Walking wraz ze szczegółowymi mapami, informacjami na temat techniki, doboru sprzętu i walorów zdrowotnych tego sportu. Na mapie oznaczono również trudność tras, punkty pomiaru tętna oraz punkty ćwiczeń.

Fot. 2. Trasa Nordic Walking Park „Kraina Puszczy i Żubra” (fot. Z. Dzwonkowski)
Photo 2. The Nordic Walking Park trail „Land of wilderness and aurochs”

Ta prosta do opanowania dziedzina sportu angażuje aż 90% mięśni i rozpowszechniona jest zwłaszcza wśród osób starszych. W związku z tym warto zaplanować trasy do nordic walking pamiętając o uwzględnieniu wymagań powyższej grupy użytkowników i zapewnić im miejsca do odpoczynku czy rozgrzewki.

Dobrym połączeniem turystyki z edukacją są obiekty edukacyjne gęsto rozmieszczone na mapie miejsc oferowanych przez Lasy Państwowe, tj. ośrodki edukacji leśnej, zielone szkoły, izby edukacji leśnej, leśne wiaty edukacyjne, powierzchnie oraz punkty edukacji leśnej.

Szpecially pod tym względem wyróżniają się leśne ścieżki edukacyjne. Są to zwykle 2-4 kilometrowe trasy wraz z przystankami tematycznymi, które pozwalają na samodzielne odkrywanie zagadnień związanych z lasem przy jednoczesnej aktywności ruchowej na świeżym powietrzu.

Inną, równie popularną formą wypoczynku w lesie jest zbiór runa leśnego, na potrzeby własne. Z uwagi na specyfikę tej aktywności, nasiloną w okresie jesiennym obserwuje się znaczne zanieczyszczenie lasu, zadeptywanie runa, ignorowanie wstępu do ostoi zwierząt, a także prak-

tyki wjazdu samochodem do lasu. Niestety częstym i bezmyślnym zjawiskiem jest niszczenie przez grzybiarzy grzybów niejadalnych.

W ostatnim czasie obserwuje się również narastającą presję ze strony firm, czy też osób chcących wygospodarować teren do gier strategicznych tj. paintball.

Podsumowanie

Turystyka w lasach to nieodłączny element udostępniania lasu dla ludności. Należy stwierdzić, iż Lasy Państwowe udostępniają tereny leśne w dużym stopniu, oczekując wyrozumiałości i rozsądku ze strony użytkowników. Zachowanie zasobów przyrodniczych wspomagane jest przy pomocy uwarunkowań prawnych, ale niestety nie zawsze są one respektowane. Prawidłowe oznakowanie szlaków i ich przemyślany przebieg jest wyzwaniem dla organizatorów turystyki leśnej. Kompromis pomiędzy oczekiwaniami użytkowników, a uwarunkowaniami ich „przeniesienia” w teren jest możliwy. Dialog podmiotów odpowiedzialnych za planowanie, znakowanie i sprawowanie opieki nad szlakami pozwoli na uniknięcie błędów w planowaniu turystyki na obszarach leśnych.

Literatura

Chodkiewicz K, Drabek E. 2009. *Organizacja szlaków konnych i animacja rekreacji jeździeckiej jako elementy promocji Lasów Państwowych*. Stud. i Mat. CEPL, Rogów, 4 (23): 291-298.

ORWLP 2006. *Szlak konny w nadleśnictwie*. ORWLP w Bedoniu.

Ustawa o lasach. Dz. U. 05.45.435 z dnia 28 września 1991 r.

Ważyński B. 1997. *Urządzanie i zagospodarowanie Lasu dla potrzeb turystyki i rekreacji*. Wydawnictwo Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu, Poznań, s.61, 81.

Zajac et al. 2006. *Badanie opinii publicznej w zakresie preferencji funkcji lasu oraz określenie zasad jego zagospodarowania i udostępnienia dla społeczeństwa w LKP Lasy Warszawskie*. IBL, Warszawa.

<http://www.powiat.hajnowka.pl>

Marian Pigan

Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych
sekretariat@lasy.gov.pl